

חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון מס' 4 והוראת שעה – חרבות ברזל), התשפ"ד-2023

רקע

החל מהשבעה באוקטובר ועד היום, נתפסו בשטחה של מדינת ישראל וברצועת עזה אלפי פלסטינים תושבי רצועת עזה, שנכלאו בהתאם להוראות חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002. בדיון בהצעת חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון מס' 4 והוראת שעה – חרבות ברזל), התשפ"ד-2023 שהתקיים בוועדת החוץ והביטחון בתאריך 18.12.23 ניתן היה להבין כי בישראל כלואים כ-2,000 עצורים מרצועת עזה, כאשר 80% מהכלואים נכון למועד הדיון נעצרו בתחומי רצועת עזה, ואילו רק 20% מהם נעצרו בשטח ישראל.

השינוי בחוק

תיקון מספר 4 לחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים עבר ב-18 לדצמבר 2023, כהוראת שעה לפרק זמן של ארבעה חודשים – עד 17 במרץ 2024. הוא כולל עיגון בחוק של תקנות שעת החירום, תוך הארכה נוספת של המועדים שנקבעו בתקנות שעת החירום (בחקיקה קודמת), כך שמשך הזמן עד שמפקד צבאי נדרש להוציא צו למעצרו של אדם שהוגדר לוחם בלתי חוקי יעמוד על 45 ימים (במקום 96 שעות), משך הזמן עד לביקורת שיפוטית על צו זה יעמוד על 75 ימים (במקום 14 ימים), וזו תיעשה בדרך של היוועדות חזותית, גם כאשר הכלוא אינו מיוצג, ומשך מניעת המפגש של לב"ח עם עו"ד יעמוד על 75 ימים באישור הממונה לפי החוק, ועל תקופה מצטברת של 180 ימים באישור בימ"ש (במקום 10 ו-21, בהתאמה).

ההליך	פרק הזמן בחוק המקורי	פרק הזמן לאחר תיקון 4
הוצאת צו מעצר	96 שעות	45 ימים
ביקורת שיפוטית	14 ימים	75 ימים* בהיוועדות חזותית
מניעת מפגש עם עו"ד	10 ימים לפי הוראת הממונה / 21 יום באישור בימ"ש	75 ימים בהוראת הממונה / 180 יום באישור בימ"ש

ההשלכות בפועל

לפי דובר צה"ל, עצורים מעזה מוחזקי במחנה הצבאי "שדה תימן" שבנגב, שנועד לתשאל וסינון ראשוני של עצורים, עד להעברתם לשב"ס או עד לשחרורם בחזרה לרצועת עזה, כאשר "עצורים שנמצא כי לא היו מעורבים בפעילות טרור ואין הצדקה להמשך החזקתם, מוחזרים לרצועת עזה בהזדמנות הראשונה". מפרסומים בתקשורת המתבססים על עדויות שנגבו ממי שהיו כלואים בישראל ושחררו מעזה, עולה כי המעצרים שמתבצעים בעזה כוללים פעמים רבות אנשים שאינם מעורבים בלחימה. כך, לאחרונה דווח כי אישה בת 82 הסובלת מאלצהיימר, הוחזקה בכלא "דמון" למשך חודשיים, במעמד של לב"חית וללא גישה לעו"ד, עד לשחרורה בחזרה לרצועת עזה.

משמעות הדבר היא גם אנשים שאינם מעורבים בלחימה, יכולים להיות מוחזקים עד 45 יום ללא צו מעצר – כלומר ללא אסמכתא חוקית למעצרו; בלא יידוע של בני משפחותיהם על מקום הימצאם; וללא כל קשר לעולם החיצון, לרבות עו"ד ו/או נציגים של הצלב האדום.

תנאי הכליאה של מי שכלואים בישראל מבח החוק

היעדר ההגנות הפרוצדורליות לעצורים, חמור במיוחד על רקע הנתונים והעדויות של כלואים ששוחררו לעזה שופכים אור על שורה של הפרות אשר עולות כדי סיכון ממשי לחייהם של הכלואים:

א. עדויות של כלואים אשר שוחררו לעזה ופורסמו בתקשורת הישראלית והבינלאומית, כמו גם "מקור" של עיתון הארץ, מלמדים על כליאה בתנאים בלתי אנושיים אשר עולים כדי עינויים: כלואים מוחזקים במכלאות פתוחות תחת כיפת השמיים, בקור הקיצוני של חודשי החורף במדבר; הם מוחזרים כל העת, במשך ימים עד שבועות, כשעיניהם מכוסות וידיהם אזקות באזיקוני פלסטיק, במצב של כריעה על הברכיים משך 20 שעות ביממה, כאשר מי שזז או מדבר נענש. הם ישנים על מזרנים דקים ומתכסים בשמיכות קות בלבד, ללא אמצעי חימום נוספים. כמו כן חלק מהפציעות של הכלואים מזדהמות, ואילו אנשים חולים ופצועים מקבלים טיפול רפואי מינימלי ביותר.

ב. הכלואים נתונים לענישה מצידם של חיילים במתקן הכליאה, בדמות אלימות פיזית, מניעת אוכל והשמה בתנחות מכאיבות – איזוק לגדר, קשירה לגדר כאשר ידיהם מורמות מעל הראש ועוד בנוסף לכך, כלואים נתונים לאלימות ולאיומים מצידם של חוקרים במהלך החקירות. לפי עדותו של ג'יהאד חמודה שפורסמה ב**ווישינגטון פוסט**, חוקרים הרביצו לו כשהוא הכחיש שיוך לחמאס, כאשר אחד מהחוקרים החזיק סכין ואיים לחתוך לו אצבע אם לא יודה בהחזקת נשק.

ג. הן לפי העדויות והן לפי הודעות דובר צה"ל, **בשדה תימן היו מקרי מוות של כלואים. צה"ל מסרב למסור את המספר המדויק של המקרים, אך אישר כי דובר ביותר מאחד.** כיון שאין אסמכתא פומבית למעצרים של אנשים בשדה תימן עד 45 יום ממעצרו, קיים חשש כבד כי אנשים שנעצרו בעזה ונפטרו בעודם במתקן, ייעלמו בלא זכר, דבר היכול ללעות כדי "העלמה כפויה", שהיא פשע מלחמה על פי כללי המשפט הבינלאומי.

ד. בהיעדר כל גישה לעולם החיצון, אין כיום מספיק מידע בנוגע לתנאי החזקתם של מאות האנשים המוגדרים לב"חים, המוחזקים **במתקני שב"ס**; אבל נתונים שאספו ארגוני זכויות אדם לגבי המצב בבתי הכלא הבטחוניים, באגפים בהם מוחזקים עצורים מהגדה המערבית, מעלה כי **מאז השבעה באוקטובר, בבתי הכלא מופעלת אלימות קשה מאוד של סוהרים כלפי עצירים פלסטינים מהגדה המערבית, אלימות מינית והטרדות מיניות, השפלות ואיומים. לדיווחים אלה מתווספת העובדה כי עד כה נפטרו בבתי הכלא שבעה פלסטינים** – מספר חסר תקדים. בנוסף, הצהרות השר לבטחון לאומי איתמר בן גביר, כי **עצורי חמאס יוחזקו בתנאים קשים במתכוון, מעלים חשש כבד גם לשלומם של המוחזקי במתקני שב"ס.**

תיקון 4 לחוק הלב"חים איננו חוקתי ונוגד את הפסיקה והחוק הבינלאומי

תיקון מספר 4 לחוק הלב"חים משמעותו שלילת חירות בלא משפט בתנאי ניתוק מהעולם החיצון לפרקי זמן ממושכים ביותר. התיקון פוגע במגוון רחב של זכויות יסוד חוקתיות, באופן אשר אינו הולם את ערכיה הדמוקרטיים של מדינת ישראל, אינו לתכלית ראויה ובאופן בלתי מידתי, לרבות הזכות לחיים, לכבוד, לחירות, הזכות שלא להיות נתון לעינויים, זכות הגישה לערכאות והזכות להליך הוגן.

כאשר החוק המקורי עמד לביקורת שיפוטית בשנת 2008, קבע בית המשפט העליון כי התקופות

הקבועות בחוק אכן חריגות וארוכות, אך אישר את החוקתיות שלהן כיון שנועדו לחול רק בעת מלחמה, וכי הן מגדירות תקופות מקסימום בלבד, שעל המדינה לפעול לצמצם אותן:

"כפי שצוין לעיל, החוק נועד לחול, בין היתר, בנסיבות בהן מתקיים מצב לחימה בשטח שאינו ישראלי, במסגרתו עשויים לפול בידי כוחות הצבא מספר גדול יחסית של לוחמי אויב. בהתחשב בנסיבות ייחודיות אלה, איננו רואים לקבוע כי תקופת הזמן המירבית של 14 ימים לעריכת ביקורת שיפוטית ראשונה על צו המעצר, חורגת ממתחם המידתיות באופן המצדיק את התערבותנו לקיצור התקופה המירבית הקבועה בחוק. יחד עם זאת, **ראוי להדגיש כי תקופת הזמן הקבועה בחוק היא תקופה מירבית ואינה פוטרת את המדינה מלעשות מאמץ כדי להביא את העצור לביקורת שיפוטית ראשונה במועד המוקדם ביותר האפשרי בהתחשב במכלול נסיבות העניין**" (ע"פ 6659/06 פלוני נ' מדינת ישראל, סב(4) 329 (2008)).

וזכיר כי תיקון מספר 4, מתח את התקופות שבימה"ש העליון קבע כי עליהן להיות מקסימליות – והכפיל אותן עשרות מונים (ראו טבלה מעלה).

תיקון מספר 4 מהווה גם הפרה של התחייביותיה של מדינת ישראל בהתאם למשפט הבינלאומי. הפרות שטיתיות ורוחביות של הערבות הבסיסיות לזכויות הנ"ל בזמן המלחמה עלולות לעלות כדי פשעי מלחמה לפי אמנת רומא ואף לכדי פשעים נגד האנושות.

לאור האמור לעיל, יש לפעול מיידי –

- ↔ לבטל את תיקון מספר 4 לחוק, ולמצער ולכל הפחות להבטיח כי תוקפו לא יוארך מעבר ל-4 החודשים שנקבעו בו (הוראת השעה צפויה לפקוע ב-17 במרץ 2024);
- ↔ להוסיף בחוק מנגנוני פיקוח חיצוניים, שיבטיחו את שלומם של העצורים מכוחו, לרבות גישה לעו"ד, לביקורי הצלב האדום ולמבקרים רשמיים אחרים כפי שהוסמכו בחוק;
- ↔ לדרוש מרשויות הצבא ושב"ס מידע מלא ועדכני אודות מצבת הכלואים במתקני המעצר השונים, גילם, מינם, ומצבם הבריאותי, מעמדם החוקי (האם הוצאו צווי כליאה בעניינם, האם צוים אלה עברו ביקורת שיפוטית); ומספר מלא ומדויק של העצורים אשר נפטרו בעודם במשמורת ישראל, סיבות המוות ומקום קבורתם, והצעדים שננקטים להשבתם גופותיהם לידי בני משפחותיהם.

פברואר 2024